

BİLGİ NOTU

Türkiye Cumhuriyeti'nin Spitsbergen Antlaşmasına Taraf Olması Hakkında Bilgi Notu

DEHUKAM

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DENİZ HUKUKU
ULUSAL ARAŞTIRMA MERKEZİ

ANKARA UNIVERSITY
NATIONAL CENTER FOR THE
SEA AND MARITIME LAW

+90 312 212 11 89

[f](#) [t](#) [i](#) [in](#) /dehukamtr

www.dehukam.org
info@dehukam.org

Emek Mahallesi, 19. Sokak. No:84,
06590 Çankaya/Ankara, Türkiye

www.dehukam.org

BİLGİ NOTU

Konu: Türkiye Cumhuriyeti'nin Spitsbergen Antlaşmasına Taraf Olması Hk.

Spitsbergen Antlaşmasına Dahil Olmaya Dair Kanun Teklifi 6 Ekim 2022 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Dışişleri Komisyonu'nda kabul edilmiştir. Norveççe ismi ile Svalbard olarak bilinen Spitsbergen Takımadaları'na ilişkin olarak 9 Şubat 1920 Tarihinde Paris'te İmzalanan Antlaşmaya Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun 17/11/2023 tarihli ve 32342 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Türkiye Antlaşmaya taraf olan 50. devlet olmuştur.

TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) Kutup Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Burcu Özsoy, Kanun Teklifi'nin görüşüldüğü Dışişleri Komisyonu Toplantısı'nda, bölgenin küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerine yönelik araştırmalar açısından önemi Antlaşma'ya taraf olunması ile Türkiye'nin bölgede kabiliyetinin artırılması, ticaret rotalarında milli tecrübenin oluşması, denizcilik faaliyetleri ile ortak altyapı projelerinin geliştirilmesi ihtimalinin artacağı hususlarını vurgulamıştır.

Antlaşma kapsamında Taraf Devlet vatandaşlarına Spitsbergen Takımadaları'na, karasularına, fiyordlarına ve limanlarına giriş ve adalarda oturma hakkı; balıkçılık ve avlanma hakkı; denizcilik, endüstriyel, madencilik ve ticari alanlarda faaliyetlerde bulunma hakkı ve mal-mülk edinilmesi ve kullanım hakları tanınmaktadır.

Spitsbergen Takımadaları Üzerindeki Egemenliğin Tarihsel Gelişimi

Spitsbergen Takımadaları, Arktik Bölgesi içerisinde bulunmakta olup, 1920 yılına kadar hiçbir devletin yönetiminde bulunmayan sahipsiz toprak (*terra nullius*) statüsünde kalmıştır. Antlaşma ile Norveç, sahipsiz toprak statüsünde bulunan Spitsbergen Takımadaları üzerinde tam ve mutlak hakimiyet kazanmıştır. Ancak, bu egemenlik kendine mahsus (*sui generis*) bir egemenlik olarak düzenlenmiştir.

Bunun sebepleri aşağıda gösterilmiştir:

- Spitsbergen Norveç yönetimi ve mevzuatına tabidir.
- Tüm taraf devletlerin vatandaşları Spitsbergen Adaları'na serbest erişim ve bölgede ekonomik faaliyet yürütme hakkına sahiptir.
- Spitsbergen askerden arındırılmış olarak kalacak, Norveç dahil olmak üzere hiçbir devletin Spitsbergen'de *kalıcı* olarak askeri personel veya teçhizat bulundurmasına izin verilmeyecektir.

Günümüzde Norveç'in kendine mahsus egemenliği altında bulunan Spitsbergen, kutup ayıları, balina ve mors gibi deniz canlılarına ev sahipliği yapmaktadır.

Norveç, 1970 yılında Spitsbergen anakarası ve deniz alanlarında Norveç'in Spitsbergen Antlaşması'ndan bağımsız olarak egemenlik haklarına sahip olduğunu iddia etmiş, 1976 yılında

Ekonomik Bölge Yasası'nı kabul etmiş, ardından 1977 yılında Spitsbergen çevresindeki deniz alanında Balıkçılık Koruma Bölgesi ilan etmiştir. Norveç'in bölgedeki iddiaları, Spitsbergen Takımadaları'nın kendine ait bir kıta sahanlığının olmadığı ve Norveç kıta sahanlığının bir parçasını oluşturduğu varsayımına dayanmaktadır. Norveç'e göre Spitsbergen kıta sahanlığı Spitsbergen Antlaşması'na göre değil 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre Norveç'in deniz yetki alanlarındaki hakları esas alınarak belirlenmelidir.

Norveç'in bölgedeki uygulamaları Spitsbergen Antlaşmasına Taraf Devletlerce eleştirilmektedir. İngiltere hükümetinin resmi görüşüne göre, Norveç'in Spitsbergen kıta sahanlığı üzerinde egemenlik haklarını kullanması halinde, Antlaşma'ya taraf devletlerin kıta sahanlığı üzerinde faaliyet yürütme haklarının da ayrımcılık yasağı ve muamele eşitliği ilkelerine uygun olarak Spitsbergen Takımadaları'nın kıta sahanlığına kadar uzatılması gerekecektir. Spitsbergen Takımadaları çevresindeki deniz alanlarında Norveç'in ekonomik faaliyetleri tek başına yürütme hedefi sebebiyle yaşanan uyuşmazlığın Norveç'in iddialarını dayandırdığı üzere BMDHS rejiminin uygulanması yerine, Spitsbergen Antlaşması'nda değişikliğe gidilmesi ile çözümlenebileceği ileri sürülmektedir.

Norveç ile diğer taraf devletler arasındaki uyuşmazlıklar genel olarak Spitsbergen Antlaşması'nın yorumlanmasında ortaya çıkmaktadır. Antlaşma'nın imzalandığı tarihten bu yana uluslararası deniz hukukunda köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Antlaşma'da mevcut olmayan yeni deniz alanı kavramları ve bu deniz alanlarının yönetimi konusunda uyuşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Norveç'in savlarına göre iç sular ve karasuları haricindeki yeni deniz alanlarından, münhasır ekonomik bölge ilanı, balıkçılık koruma bölgelerinin ilanı ve kıta sahanlığı iddiaları egemen devletin insiyatifi doğrultusunda kurulmakta, 1920 tarihli Antlaşma metninde Antlaşmanın kapsamında bulunmadığı için (lafzi yorum) Norveç'in tam egemenliği söz konusu olmakta ve Spitsbergen Antlaşması bu alanlarda uygulanmamaktadır.

Diğer devletler, Norveç'in Spitsbergen Takımadaları üzerindeki egemenlik iddialarının Spitsbergen Antlaşmasına dayandığı ve Antlaşmanın yorumlanmasında amaçsallığın ön plana alınarak yeni ilan edilen deniz alanlarında da Spitsbergen Antlaşması'nın geçerli olduğunu öne sürmektedir. Mevcut uyuşmazlık, hem Antlaşmanın yorumlanması ve uygulanması yönünden hukuki, hem de doğal kaynaklara (Takımadanın güneydoğusu ile Norveç anakarası arasında bulunan Barents denizinde zengin doğalgaz ve petrol kaynakları bulunmaktadır.) erişim, hem de kuzey denizi ticaret rotalarına hakimiyet açısından politik ve ekonomik öneme sahiptir. Son yıllarda küresel ısınma kaynaklı buzla kaplı alanın azalması, bölgeyi insan faaliyetlerine daha uygun hale getirmekle beraber, Spitsbergen takım adasının ve Spitsbergen Antlaşması'nın önemini arttırmıştır.

19. yüzyılın sonlarından itibaren Norveç, İsveç, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya ve Danimarka gibi devletler bölgede çeşitli gözlem ve araştırma istasyonları kurmuşlardır. Birinci Dünya

Savaşı'nın sonunda Avrupa'da Paris Barış Konferansı'nda alınan kararın sonucu olarak 9 Şubat 1920'de Versay'da Spitsbergen (Svalbard) Antlaşması imzalanmıştır. Günümüzde 46 devletin imzaladığı Antlaşma'ya göre, Taraf Devletlerin vatandaşları arasında eşitlik ilkesi geçerli olacak, hiçbir Taraf Devlete imtiyaz sağlanmayacaktır.

Spitsbergen (Svalbard) Antlaşması

Spitsbergen Antlaşması Tarafları, Spitsbergen Takımadaları üzerindeki Norveç'in tam ve mutlak egemenliğini tanımayı taahhüt etmektedir. Tüm Taraf Devletlerin gemileri ve vatandaşları, Antlaşma kapsamındaki bölge ile karasularında balıkçılık ve avlanma haklarından eşit olarak yararlanmaktadır.

Bölgedeki ekosistemin korunması amacıyla getirilmiş olan bir hüküm ile Norveç'in söz konusu bölgede ve karasularında yaşayan hayvanların ve yetişen bitkilerin korunmasını sürdürmek ve gerektiğinde yeniden yapılandırılmasını sağlamak üzere uygun önlemleri almakta veya kararlaştırmakta serbest olmaları sağlanmaktadır. Söz konusu tedbirler, doğrudan veya dolaylı olarak herhangi birinin lehine hiçbir muafiyet, ayrıcalık veya iltimas yaratmaksızın, tüm taraf devletlerin vatandaşlarına her zaman eşit olarak uygulanmaktadır.

Spitsbergen Antlaşması'nın dayandığı altı temel ilke aşağıda gösterildiği gibidir:

1. Uluslararası erişim ve ekonomik kullanım hakkı ilkesi,
2. Tüm Taraf Devletlere eşit davranma ilkesi,
3. Askerden arındırma ilkesi,
4. Vergi ve aidattan tahakkuk edilen gelirin yerelde kullanılması ilkesi,
5. Eskiden hak iddia eden devletlerin önceki haklarının tanınması ilkesi,
6. Norveç'in tam egemenliği ilkesi.

Tüm Taraf Devletlerin vatandaşları, Antlaşma kapsamında yer alan bölgenin sularına, fiyortlarına ve limanlarına, her ne sebep veya maksatla olursa olsun, eşit erişim ve giriş özgürlüğüne sahip olup yerel yasa ve düzenlemelere uymak kaydıyla, tüm denizcilik, endüstriyel, madencilik ve ticari faaliyetleri tam eşitlik temelinde engellenmeden sürdürebilmektedir. Taraf Devletlerin Antlaşma kapsamında yer alan bölgelere giden veya bu bölgelerden gelen gemileri, bu amaçla ülkelerine veya yurtdışına yönelik yapacakları seyirler esnasında bu bölgelere giden veya oralardan gelen yolcu ve yükleri gemiye alma ve indirme veya diğer herhangi bir maksatla Norveç limanlarına girme hakkına sahiptir.

Norveç Hükümeti tarafından veya Norveç Hükümeti'nin yetkisiyle kurulan veya kurulacak olan tüm halka açık telsiz telgraf istasyonları, tüm Devletlerin bayraklarını taşıyan gemileri ve Taraf Devletlerin vatandaşlarıyla haberleşmek üzere tam eşitlik temelinde açıktır.

Ayrıca Norveç, madencilik hakları dâhil olmak üzere mal-mülk sahibi olma hakkının kazanımı, kullanımını ve yerine getirilmesine ilişkin yöntemlerle ilgili olarak Taraf Devletlerin tüm vatandaşlarına tam eşitliğe dayalı ve bu Antlaşma hükümlerine uygun olarak davranmayı taahhüt etmektedir.

Norveç'in Milletler Cemiyetine kabulünden kaynaklanan hak ve sorumluluklara tâbi olarak Norveç, Antlaşma kapsamında yer alan bölgede herhangi bir deniz üssü kurmamayı veya bu türden bir üssün kurulmasına izin vermemeyi ve söz konusu bölgelerde savaşa yönelik maksatlarla kullanılacak herhangi tahkimatı kesinlikle inşa etmemeyi taahhüt etmektedir.

Değerlendirme

Türklerin kutup bölgesindeki çalışmaları sanılanın aksine bir hayli gerilere gitmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 15. yüzyılda Arapça ve Farsçadan Türkçeye çevrilen eserlerde kutuplar hakkında mitolojik bilgiler verildiği görülmektedir. Piri Reis'in 1517 yılında Sultan Selim'e sunmuş olduğu haritasında Antarktika'nın buzullarla kaplı olmadan önceki hali tasvir edilmektedir.

Kâtip Çelebi, 1632 yılında yazdığı Cihannümâ eserinde Kuzey ve Güney Kutbu hakkında bilgiler vermektedir. 19. yüzyılda İbrahim Ethem Paşa'nın Medhal-i İlm-i Jeoloji adlı eserinde kutuplardaki buzullar hakkında bir bölüm yer almaktadır. Piri Reis'in haritasında gösterilen ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren Türkler tarafından araştırılmakta ve ziyaret edilmekte olan Spitsbergen Bölgesi'nde Türk bilim insanları, 1960'lı yıllardan bu yana bölgede çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye'de Arktik bakımından yapılan girişimlerden ilki, 2014 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (PolReC) kurulması ile başlamıştır. 2019 yılında gerçekleştirilen İlk Türk Arktik Bilimsel Seferinden itibaren TÜBİTAK MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü tarafından Arktik bölgesine düzenli olarak seferler gerçekleştirilmektedir. Söz konusu seferler ile atmosfer ölçümleri, deniz canlıları, deniz buzu gözlemleri, meteorolojik veri toplama ve deniz bilimleri faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Spitsbergen Sözleşmesi'nin Türkiye tarafından imzalanması sayesinde, bölgede gerçekleştirilen faaliyetlerin daha güçlü bir hukuki bir zemine kavuşturularak faaliyetlerin somutlaşacağı değerlendirilmektedir. Arktik bölgesinde kurulacak resmi bir bağ ile Türkiye'nin bölgedeki varlığını göstermesi, hem bilimsel araştırma faaliyetleri hem de ekonomik faaliyetler bakımından Türkiye'ye ciddi fayda sağlayacaktır.

Dikkat edilmesi gereken bir husus, yukarıda tarif edilen ve Norveç ile diğer taraf devletler arasındaki görüş ayrılıklarına konu olan hususlara dair hukuki bir ön hazırlık yapılması gereğidir. Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerine dair muhtemel uyuşmazlıklarda Türkiye'nin tutumunun önceden belirlenmesi önem arz etmektedir. Bunun için ise, Uluslararası Deniz Hukuku'na sonraki yıllarda yerleşen kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarına dair Spitsbergen Antlaşması hükümlerinin mi yoksa

Ankara Üniversitesi
Deniz Hukuku Ulusal Araştırma Merkezi
Ankara University National Center for the Sea and Maritime Law
DEHUKAM

BMDHS'nin ilgili hükümlerinin mi uygulanması gerektiğine dair Türkiye'nin tutumunun önceden belirlenmesi gereklidir.